

Instytut Pamięci Narodowej - Warszawa

<https://warszawa.ipn.gov.pl/waw/aktualnosci/42817,Pokaz-filmu-W-ciemnosci-w-ramach-Przegladu-Filmowego-Kino-w-PRL-PRL-w-kinie-Wars.html>
18.04.2024, 07:46

Pokaz filmu „W ciemności” w ramach Przeglądu Filmowego „Kino w PRL - PRL w kinie” - Warszawa, 21 listopada 2017

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Warszawie oraz warszawska KINOTEKA zapraszają na „Kino w PRL - PRL w kinie”. Współczesne wizje przeszłości w filmie.

W tym roku będziemy kontynuować prezentację współczesnych filmów historycznych. Wcześniej koncentrowaliśmy się na filmach powstałych przede wszystkim w okresie PRL-u, będących specyficznym świadectwem tamtej rzeczywistości. Teraz chcielibyśmy pokazać, jak współczesne kino historyczne – polskie, ale także europejskie i światowe – podejmuje interpretację takich tematów, jak np. postawy i zachowania człowieka w warunkach ekstremalnych, stosunek społeczeństw w państwach okupowanych przez Trzecią Rzeszę do Zagłady Żydów, realia życia w państwach bloku komunistycznego w okresie zimnej wojny, czy rozrachunek z komunistyczną przeszłością. Oprócz produkcji fabularnych, pokażemy także filmy dokumentalne oraz materiały Polskiej Kroniki Filmowej.

Przeгляд adresowany jest przede wszystkim do młodzieży szkół ponadgimnazjalnych i może stanowić interesujące uzupełnienie realizowanych we współczesnej szkole celów edukacji humanistycznej. Przy wyborze filmów staraliśmy się kierować możliwością ich wykorzystania podczas egzaminu maturalnego z języka polskiego w nowej formule, sprawdzającej umiejętność analizy i interpretacji różnorodnych tekstów kultury, np. filmu. Mamy nadzieję, że spotka się on z zainteresowaniem nauczycieli historii, języka polskiego i wiedzy o społeczeństwie oraz studentów kierunków humanistycznych. Wierzymy, że pomorze zrozumieć niełatwą, jakże często tragiczną historię XX w.



Tradycyjnie przed każdym spotkaniem odbędą się prelekcje, które wygłosi prof. Jerzy Eisler (IPN, Instytut Historii PAN). Udział w przeglądzie może być potwierdzony pisemnym zaświadczeniem.

Proponujemy sześć spotkań odbywających się w „Kinotece” w Pałacu Kultury i Nauki, raz w miesiącu, we wtorki od godz. 11.30 do 14.00.

WSZYSTKIE POKAZY SĄ BEZPŁATNE!

Zgłoszenia na wybrane seanse prosimy składać najpóźniej dzień przed projekcją.

Informacje i zgłoszenia:

Sławomir Stępień, tel. (22) 860 70 50, slawomir.stepien@ipn.gov.pl

Postawy społeczeństw wobec Zagłady Żydów - 21 listopada 2017 (wtorek)

Wykład: prof. dr hab. Jerzy Eisler (IPN, Instytut Historii PAN)

Projekcja: **Polska Kronika Filmowa** [10 minut] oraz film **W CIEMNOŚCI**, reż. A. Holland, prod. Polska, Kanada, Niemcy 2011 [135 minut]

Polski kandydat do Oscara (2012). Film nominowany i nagrodzony: MFF w Valladolid (2011), MFF w Mar del Plata (2011), MFF w Saint Louis (2011), Złote Lwy na FFFF w Gdyni (2012).

Występują: Robert Więckiewicz, Agnieszka Grochowska, Benno Fürmann, Maria Schrader, Herbert Knaup, Kinga Preis, Julia Kijowska, Piotr Głowacki.

Film nawiązuje do dramatycznych losów Żydów lwowskich podczas okupacji niemieckiej. 1 czerwca 1943 r. do kanałów ściekowych pod miastem wchodzi grupa Żydów, także małe dzieci, widząc w tym straceńczym i - wydawałoby się - beznadziejnym akcie szansę ocalenia. Wyboru nie mieli, hitlerowcy bowiem postanowili zlikwidować getto i w ścisłej współpracy z nacjonalistami ukraińskimi dokończyć dzieła, czyli wymordować wszystkich jego żydowskich mieszkańców. Żydzi, którzy ukryli się w kanałach, spędzili tam czternaście miesięcy.

Holland nie oszczędza widzów. Apokaliptyczna likwidacja getta, egzekucje uliczne, polowanie na zaszczytne ludzkie - oto „normalny” krajobraz wojenny Lwowa. Na to wszystko nakładają się zadawnione właśnie narodowościowe, które wojna wybudziła z letargu. Odżyły stereotypy, które mogą służyć jako samousprawiedliwienie tchórzostwa, podłości, donosicielstwa albo zwyczajnego „niegroźnego” konformizmu; przecież trzeba jakoś tę hekatombę przeżyć i uzasadnić swoje postępowanie, a potem „znowu zaczniemy żyć jak ludzie”. Polacy i Ukraińcy już sobie nie ufają, stosunki do niedawna dobrosąsiedzkie, a nawet przyjacielskie, w obliczu terroru stają się śmiertelnym zagrożeniem. Nikt nie może nikomu ufać. Żydzi z nieufnością patrzą na wszystkich.

W kanale, w towarzystwie szczurów i fekaliiów, stereotypy przełamać łatwiej albo przynajmniej zdusić je w sobie. Albo jeszcze inaczej: one wtedy nie mają już sensu. Trzeba komuś zaufać, żeby mieć szansę na przeżycie. W przeciwnym razie zagłada osiągnie wszystkich. Pozostaje nadzieja, że tłąca się iskierka człowieczeństwa nie zgaśnie, a w sytuacji ekstremalnej zatriumfuje w człowieku dobro. Nawet jeśli dotychczasowe życie tego człowieka było dość marną egzystencją złodziejaska i cwaniaka, który dla pieniędzy potrafił dopuszczać się nawet niegodziwości. Takim człowiekiem był bohater filmu, Leopold Socha – hydraulik i kanalarz. Sądząc z jego słów, przed wojną przede wszystkim nie chciał uchodzić „za frajera”. Chciał przeżyć wojnę za wszelką cenę. Zaczął pomagać Żydom, ukrywającym się w kanałach, na początku za pieniądze.

Reżyserka zrealizowała film wielowarstwowy, niejednoznaczny w opisie postaw ludzkich, ale jednoznaczny w wymiarze aksjologicznym. Wykreowała świat ciemny, ten podziemny i naziemny; obydwa były tak samo okrutne i bezlitosne. Film *Holland* to w gruncie rzeczy mroczny dramat psychologiczny o wyborach ludzkich w sytuacji pozornie bez wyjścia. O wyborach ludzkich dokonywanych „w ciemności”. Oryginalność *Holland* polega na pokazaniu nam innej twarzy Holocaustu, bez martyrologii i politycznej poprawności, co było widoczne w „*Liście Schindlera*” Spielberga. Przecież nawet ofiary, czyli Żydzi z kanałów, to zbiór różnych typów ludzkich, nie zawsze sympatycznych. Jesteśmy świadkami zdrad małżeńskich, zazdrości, pychy i kłamstwa.

I jeszcze sprawa Boga. Benedykt XVI mówił w Auschwitz: „Ciągle powraca jedno: Gdzie był Bóg w tamtych dniach? Dlaczego milczał? Jak mógł pozwolić na tak wielkie zniszczenie, na ten triumf zła? Przychodzą na myśl słowa Psalmu 44, zawierające skargę cierpiącego Izraela: <(…) stałeś nas na proch w miejscu szakali i okryłeś nas mrokiem. Lecz to z Twego powodu ciągle nas mordują, mają nas za owce na rzeź przeznaczone. Ocknij się! Dlaczego śpisz, Panie? Przebudź się! Nie odrzucaj na zawsze! Dlaczego ukrywasz Twoje oblicze, zapominasz o nędzy i ucisku naszym? Albowiem dusza nasza pogrążyła się w prochu, a ciało przywarło do ziemi. Powstań, przyjdź nam na pomoc i wyzwól nas przez swą łaskawość!>”. Papież zacytował ten przejmujący krzyk trwogi cierpiącego Izraela, który wzywa Boga w godzinie ogromnej udręki, i od razu dodał: „Nie potrafimy przeniknąć tajemnicy Boga – widzimy tylko jej fragmenty i błądzimy, gdy chcemy stać się sędziami Boga i historii”. A więc jesteśmy bezradni. Teolog chrześcijański powie, że Bóg milczał także wtedy, gdy dokonywał się dramat Golgoty, zaś konający Chrystus kończył swą ziemską misję w samotności, opuszczeniu i bólu. A jednak ta śmierć przyniosła zbawienie. I taki jest sens krzyża. Chrześcijanin tak wierzy, ale bezradność pozostaje. Zostawmy zatem teologię, bo nigdy nie da się zracjonalizować cierpienia i zrozumieć jego sensu, szczególnie w perspektywie Zagłady.

Najważniejszym jednak motywem filmu jest przemiana Leopolda Sochy. Oto ten prosty kanalarz odnajduje w sobie ogromne pokłady człowieczeństwa w obliczu dramatu Żydów. Zrozumiał, że stanął przed najważniejszym wyzwaniem swojego życia, z którego nie ma wyjścia pośredniego. Albo życie, albo śmierć, i nic poza tym. Więckiewicz jest rewelacyjny, stonowany, gra bez patosu, zwyczajnie. Nie epatuje nas efektownym nawróceniem,

przemianą duszy. Tylko mimika jego twarzy, sposób mówienia zwiastują jakąś wewnętrzną zmianę Sochy, aż w końcu znalazł swoje miejsce po drugiej stronie, po stronie dobra. Zabrzmi to patetycznie, ale on rzeczywiście odkupił swoje winy. Bo to jest także, a może przede wszystkim, film o odkupieniu człowieka. W ten sposób Holland nadała swojemu dziełu wymiar uniwersalny i ponadczasowy. W finałowej scenie Socha wyciąga swoich podopiecznych spod ziemi na powierzchnię. Ostatnie dni, uciekając przed powodzią, spędzili w kanałach przy kościele Matki Bożej Śnieżnej, z którego słychać było śpiew „Godzinek”. Wyciągnięta dłoń Leopolda stała się dla umęczonych Żydów niczym ręka Boga. A Socha-Więckiewicz w uniesieniu i z miłością wykrzykiwał: „Moje Żydy, moje Żydy, moje Żydy”. Jakby chciał obwieścić światu to, czego dokonał. Że jest już innym człowiekiem. Nie dożył końca wojny, zginął w 1946 r. w Gliwicach, ratując córkę spod kół rozpędzonej ciężarówki Armii Czerwonej. W 1978 r. otrzymał pośmiertnie tytuł Sprawiedliwego wśród Narodów Świata.

Żydowski myśliciel skonstatował kiedyś, że „nie można zniszczyć wygłodniałego barbarzyństwa”. Można je jedynie ujarzmić. Wciąż będzie się jednak pojawiać w innym czasie, w innym celu. Trzeba bowiem zgodzić się z ostatnim napisem na ekranie, że my, ludzie, nie potrzebujemy Boga, żeby karać się nawzajem.

Inspiracją dla scenariusza „W ciemności” była książka kanadyjskiego pisarza Roberta Marshalla „W kanałach Lwowa” oraz wspomnienia jednej z ocalonych, wówczas siedmioletniej, Krystyny Chiger, opisane w książce „Dziewczynka w zielonym sweterku”.

[z recenzji ks. Andrzeja Lutra]

Kolejne spotkania:

Każdy może być wrogiem. Filmowe oblicza totalitaryzmu - 19 grudnia 2017

Polska Kronika Filmowa [10 minut]

EGZAMIN, reż. Péter Bergendy, prod. Węgry 2011 [95 minut]

Film nominowany i nagrodzony: MFF w Chicago (2012), MFF w Karlowych Warach (2012), MFF w Valladolid (2012), MFF w Montrealu(2012).

Występują: Zsolt Nagy, János Kulka, Péter Scherer, András Balogh, Gabriella Hámori, Péter Haás Vander.

Rozrachunek ze zbrodniami stalinizmu. Paradoksy powojennej historii Polski - 6 lutego 2018

Polska Kronika Filmowa [10 minut]

ZACMA, reż. Ryszard Bugajski, prod. Polska 2016 [110 minut]

Film nagrodzony: FFP w Chicago (2016), FFP w Nowym Jorku (2017).

Występują: Maria Mamona, Małgorzata Zajączkowska, Janusz Gajos, Marek Kalita, Kazimierz Kaczor, Sławomir Orzechowski, Olga Boładź, Piotr Głowacki.

Obraz zimnowojennej rywalizacji mocarstw w filmie - 6 marca 2018

Polska Kronika Filmowa [10 minut]

MOST SZPIEGÓW, reż. Steven Spielberg, prod. USA, Niemcy, Indie 2016 [140 minut]

Film nominowany i nagrodzony: Oscar (2016), Złote Globy (2016), BAFTA (2016), Grammy (2016) – zdobył 10 nagród i 33 nominacji.

Występują: Tom Hanks, Mark Rylance, Sebastian Koch, Alan Alda, Austin Stowell, Amy Ryan.

Filmowy portret społeczeństwa w realiach państwa komunistycznego - 17 kwietnia 2018

Polska Kronika Filmowa [10 minut]

NAUCZYCIELKA, reż. Jan Hřebejk, prod. Czechy, Słowacja 2016 [100 minut]

Film nominowany i nagrodzony: Czeskie Lwy (2016), MFF w Karlowych Warach (2016).

Występują: Zuzana Mauréry, Zuzana Konečná, Csongor Kassai, Tamara Fischer, Martin Havelka.